

nemcsak a közlésekhez kapcsolódó jegyzetekben, a tekintélyes név- és szómagyarázatokban, az életrajzi adatok érvényes tálalása, valamint a betűrendes és tartalmi mutatók precíz összeállítása terén jeleskedtek, hanem főként magán a szöveggondozáson belül végeztek kiváló munkát. A szöveg-hűségre törekedve még a nyilvánvaló sajtóhibák javítására is futotta erejük-ből, figyelmükből, miközben célszerűen modernizálták és egységesítették a helyesírást meg a központozást.

A tudomány, akárcsak a pozitívizmus korában vagy a Mikszáth kritikai kiadását elindító és sokadik kötetéig eljuttató vulgármarxizmus érvényesülésének időszakában, manapság is – és a leginkább talán éppen valóban korszerű változataiban – kínosan ügyel a részletekre, ugyanakkor korlátozás, „egyértelműsítés” helyett üdítően tágra szabja, ha nem egyenesen felszabadítja az apparátusa nyomán kitaruló gondolati látóköroket.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(Válogatta és jegyzetekkel ellátta Fábri Anna és Hajdu Péter, Kortárs Kiadó, Budapest, 2002, 1266 oldal, 4500 Ft)

PETELEI ISTVÁN:

Őszi éjszaka

Irodalomtörténeti közhely, hogy a 19. és 20. század fordulójának ma-

gyar novellatermése bizvást mondható világirodalmi színvonalúnak. Az pedig irodalomszociológiai közhely, hogy az ekkor alkotott novellisták olvasottsága és elismertsége mindennek ellenére vajmi csekély. Az okait kutatni most fölösleges lenne, hogy – talán az egy Csáth Gézáét kivéve – Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Cholnoky László és Viktor, Gozsdu Elek, Papp Dániel, Tömörkény István és persze Petelei István neve miért cseng oly ismeretlenül. A fölillantott háttér épp elég ahhoz, hogy különösképp örömmel üdvözlünk mindennemű próbálkozást, mely szélesebb olvasói rétegekkel törekszik megszerettetni a példaként elősorolt szerzők valamelyikét.

A elmúlt években Csáth Géza művei reprezentatív összkiadásban jelentek meg, a Cholnoky testvérek sorsa is jobbra fordult, Petelei munkái azonban továbbra is hiányoztak a könyvesboltok polcairól, az antikváriumokban pedig nehezen megszerzhető ritkaságoknak számítottak (ki tudja, a mostoha utóélet ennek vajh' következménye vagy oka – volt? –, netán e kettő együttesének ördögi köréből fakadt). A Petelei-renomé ügyében fáradozó számára nehéz lett volna hát elképzelni más utat – lett legyen az a legnagyobb szabású irodalomtörténeti kísérlet bár –, mint a novellák új, válogatott kiadását.

Petelei Istvánról talán nem mondható el, hogy az elbeszéléstípusok makacs változtatásával, változatossá-

gával hivatkozni. Mindazáltal ha visszafogottabban hangolt is e novellavilág, az írások hangütésének skálája – akár egyetlen novellán belül is – a balladaian tragikustól az ironikusig, sőt a kisszerűséget megmutató cinikusságig terjed. Miképpen a szövegek építkezése is a lírikusan mélyített tájleírásoktól a diszkrétan poetizált magánbeszédre vagy tárgyyszerűen rögzített lélektani megfigyelésekre keresztül a szikár párbeszédekig ível. A novellák hatásának erejét gyakorta fokozza a kihagyásos szerkesztés, a nemegyszer csupán sejtetett vagy kifejezetten nyitott befejezés, mely nem zavaró bizonytalanságot kelt, de éppúgy az olvasói együttalkotás lehetőségeinek terét nyitja föl, mint a nyelven kívüli történések, illetve a szereplők beszédébe szövődő utalások, ellentmondások jelentéseinek fölfejtése. Petelei újonnan összeválogatott művei nem nélkülözik tehát az ismerősség kínálta fogódzókat, végső benyomásunk mégis a változatosság marad – a finom modulációkra, apró részletekre összpontosító, azoktól megragadott olvasói figyelem öröme.

Valamely kötet címadó írása mindig kiemelkedik a többi közül; a választást most nyugodt szívvel dicsérhetem. Az *Őszi éjszaka* természetábrázolástól aláfestett, képzetársításokkal dúsított, szaggyalatos szereplői magánbeszédéből egy tragikus véget ért szerelmi háromszög

történetének körvonalai bontakoznak ki. Az írások többségében szintén egy haláleset, de legalábbis valamifajta személyes válsághelyzet áll a középpontban, az elbeszélés pedig egyszerre halad előre, és tekint visszafelé, a szereplők múltjába.

A remélt, mind tágabb olvasóközönség dolgát megkönnyítendő a novellákat „kisszótár” egészíti ki, mely ritkábban használt (táj)szavaink rövid magyarázatát foglalja magában. Némely esetben azonban hiányérzetem támadt: vajon minden – főképp ifjú! – embertársunk tisztában van például a 77. oldalról az Albion, a 81-ről a féderes, a 138-ról a kacki, a 23-ról a panyóka, a 141-ről a ruca, a 137-ről a zakota szavak jelentésével? Szerencsére azonban Petelei nyelve a szokatlan szavak ellenére sem zavaróan idegen, sokkal inkább élő, sodró, ahol a szövegösszefüggés általában az ismeretlen szóalakok értelmét is megvilágítja.

A szépművészetek terén a szakmabelinek csínján kell bánnia elvárásaival, a műélvezőkhöz és olvasókhöz benyújtandó „követeléseivel”. Ámde Petelei műveinek új válogatásban való közzététele annyira biztosan feljogosít, hogy immár várhatjuk, remélhetjük a megújuló olvasói érdeklődést és értékelést is!

BENGI LÁSZLÓ

(*Válogatta Pozsvai Györgyi, Anonymus Kiadó, Budapest, 2002, 272 oldal*)